

การให้วัคซีนในสัตว์เลี้ยง

การให้วัคซีนกับสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งที่ยำเป็นอย่างยิ่งเพราะลดโอกาสที่จะเกิดโรคติดต่อ โดยที่วัคซีนจะกระตุ้นให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันโรคแก่สัตว์ สารที่อยู่ในวัคซีนที่กระตุ้นให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันเรียกว่า สารก่อภูมิคุ้มกัน (antigen) ดังนั้นเมื่อนำลูกสุนัขและลูกแมวมาเลี้ยงจึงต้องรีบปรึกษาสัตวแพทย์เพื่อจัดทำโปรแกรมการให้วัคซีนให้ครบตามที่แนะนำ

การให้วัคซีนจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่วางกายได้ดีหรือไม่อยู่ที่การตอบสนองของสัตว์เลี้ยงต่อวัคซีนที่ให้ซึ่งขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ได้แก่ สุขภาพสัตว์ อายุ ชนิดของวัคซีน วิธีการให้วัคซีน และการได้รับเชื้อโรคก่อนการท้าววัคซีนหรือไม่

วัคซีนที่ดีจำเป็นต้องปลอดภัย มีประสิทธิภาพสูง และไม่มีฤทธิ์ไม่พึงประสงค์

ชนิดของวัคซีน

วัคซีนที่ใช้กับสัตว์เลี้ยงแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ วัคซีนเชื้อตาย และวัคซีนเชื้อเป็น

วัคซีนเชื้อตายเป็นวัคซีนที่เกิดขึ้นจากการทำลายเชื้อจุลชีพทั้งจากการใช้ความร้อนและสารเคมี แต่ไม่ทำให้ส่วนที่เป็นสารก่อภูมิคุ้มกันเสียหาย ยังสามารถกระตุ้นให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันได้ ได้แก่ วัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า และวัคซีนโรคเลปโตสไปโรซิส

วัคซีนเชื้อเป็นนั้นเป็นวัคซีนที่เกิดขึ้นจากการทำให้เชื้อจุลชีพลดความรุนแรงลง เมื่อให้เข้าสู่ร่างกายจึงกระตุ้นให้สร้างภูมิคุ้มกันแทนที่จะทำให้เกิดโรค ได้แก่ วัคซีนโรคไขหวัดสุนัข วัคซีนโรคไข้หวัดสุนัข และวัคซีนโรคระบบทางเดินหายใจในแมว

โรคติดต่อที่ต้องท้าววัคซีน

โรคติดต่อที่เกิดขึ้นกับสุนัขที่จำเป็นต้องท้าววัคซีนป้องกันไว้ ได้แก่ โรคพิษสุนัขบ้า โรคไขหวัดสุนัข โรคตับอักเสบติดต่อ โรคเลปโตสไปโรซิส (โรคฉี่หนู) โรคไข้หวัดสุนัข โรคไข้หวัดแมว โรคระบบทางเดินหายใจ โรคของปากและลิ้นอักเสบ โรคผิวหนังอักเสบ และโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบติดต่อ

ส่วนโรคติดต่อที่เกิดขึ้นกับแมวที่จำเป็นต้องท้าววัคซีนป้องกันไว้ ได้แก่ โรคพิษสุนัขบ้า โรคไขหวัดแมว โรคระบบทางเดินหายใจ โรคของปากและลิ้นอักเสบ โรคผิวหนังอักเสบ และโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบติดต่อ

ข้อปฏิบัติในการให้วัคซีน

การให้วัคซีนแก่สัตว์เลี้ยง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกสุนัขและลูกแมว) ควรยกหน้าที่ให้กับสัตวแพทย์ ไม่ควรฉีดวัคซีนเอง เพราะอาจเกิดการผิดพลาดในการฉีด (เช่น ฉีดวัคซีนขณะมีไข้) และเกิดปฏิกิริยาไม่พึงประสงค์ขึ้นได้ เมื่อต้องฉีดวัคซีนต้องปฏิบัติดังนี้

1. เริ่มให้วัคซีนกับลูกสุนัขตั้งแต่อายุ 6 สัปดาห์ และลูกแมวอายุตั้งแต่ 7 สัปดาห์ และให้ต่อเนื่องและให้ซ้ำตามโปรแกรมที่แนะนำโดยสัตวแพทย์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีภูมิคุ้มกันสูงเพียงพอในการป้องกันโรค จากนั้นให้ปีละครั้ง
2. ห้ามให้วัคซีนกับลูกสุนัขและลูกแมวที่เพิ่งได้รับมาใหม่ ต้องให้ปรับตัวได้กับสิ่งแวดล้อมใหม่ก่อน (เช่น อาหาร และที่อยู่อาศัย)
3. ให้วัคซีนกับสัตว์เลี้ยงที่แข็งแรง และไม่ป่วยเป็นไข้
4. ให้สัตว์เลี้ยงมีสุขภาพแข็งแรงในขณะที่ท้าววัคซีน เช่น ถ่ายพยาธิ
5. ถ้าเกิดปัญหาการแพ้วัคซีน เช่น มีไข้สูง ตัวสั่น และน้ำลายไหล ต้องนำมาพบสัตวแพทย์ทันที
6. งดอาบน้ำ 7 วันหลังท้าววัคซีน

ปฏิกิริยาไม่พึงประสงค์จากการให้วัคซีน

เมื่อให้วัคซีนแก่สัตว์เลี้ยงแล้วอาจเกิดอาการพิษหรือฤทธิ์ไม่พึงประสงค์ ต้องรีบแจ้งกับสัตวแพทย์ทันที ฤทธิ์ไม่พึงประสงค์ที่อาจพบได้เมื่อให้วัคซีน ได้แก่

1. เกิดโรคจากเชื้อรุนแรงที่ยังหลงเหลืออยู่
2. แพ้วัคซีนแบบเฉียบพลัน เช่น อาเจียน น้ำลายไหล หายใจขัด และกล้ามเนื้อทำงานไม่ประสานกัน
3. เกิดโรคแทรกซ้อน เช่น ปอดบวม
4. มีไข้ ชีพ และไม่กินอาหาร
5. มีผลต่อลูกอ่อนทำให้พิการ และแท้งลูกได้
6. เป็นแผลหรือบวมบริเวณที่ฉีด

การให้ยาและวัคซีนสัตว์เลี้ยง

เรียบเรียงโดย

รศ.น.สพ.ดร. กมลชัย ตรขวานิษนาม

ภาควิชาเภสัชวิทยา

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ชั้น 5 อาคารเรียนและปฏิบัติการ คณะสัตวแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

www.pharmaco.vet.ku.ac.th

Tel: 02-5797537

Fax: 02-579-7537

การให้ยาและวัคซีนสัตว์เลี้ยง

รศ.อ.สพ.ดร. กมลชัย ตระวานิชนาน

การให้ยาในสัตว์เลี้ยง

เมื่อสัตวแพทย์มีความเห็นว่าต้องให้ยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของสัตว์เลี้ยง ก็จะสั่งยาเพื่อรักษาโรคตามการวินิจฉัยนั้น ถ้าเป็นยาฉีดจะดำเนินการโดยสัตวแพทย์ แต่ถ้าเป็นยาที่ให้กินหรือยาใช้ภายนอก (เช่น ยาทาแผล ยาหยอดตา และยาหยอดหู) แล้ว สัตวแพทย์จะสั่งยาเพื่อให้เจ้าของสัตว์ไปดำเนินการให้ยาเอง ดังนั้นเจ้าของสัตว์จึงควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการให้ยา เพื่อที่จะทำให้การรักษามีประสิทธิภาพและไม่เกิดการดื้อยา แต่บางครั้งก็มีการให้ยาโดยที่สัตว์เลี้ยงไม่ได้เจ็บป่วย เช่น ยาถ่ายพยาธิ และยาบำรุง เป็นต้น

รูปแบบของยาที่ใช้

ยาที่ให้สัตว์เลี้ยงมีหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์และความสะดวกในการให้ มีทั้งรูปยาฉีด ยากิน ยาสูดดม และยาใช้ภายนอก ยาฉีดและยาสูดดมนั้นดำเนินการโดยสัตวแพทย์ ส่วนยากินและยาใช้ภายนอกนั้น สัตวแพทย์จะบอกให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงไปดำเนินการเอง

ยาากินที่สัตวแพทย์มักจ่ายให้กับสัตว์เลี้ยง ได้แก่ ยาเม็ด ยามผง ผสมน้ำ และยาไซรัป ส่วนยาใช้ภายนอก ได้แก่ ครีมทาผิวหนัง ยาหยอดตา และยาหยอดหู

วิธีการให้ยาสุนัข

1. วิธีการป้อนยาเม็ด

1. ใช้มือข้างหนึ่งเปิดปากสุนัขเบา ๆ
2. ใช้มืออีกข้างหนึ่งวางยาลงบนด้านในสุดของลิ้น
3. ปิดปากสุนัข และใช้มือลูบคอ
4. เมื่อสุนัขเลียปาก แสดงว่ากลืนยา ลงไปในกระเพาะอาหารแล้ว ให้พูดชมสุนัข

2. วิธีการป้อนยาน้ำ

1. เขย่าขวดยาก่อนแล้วดูดยาใส่ภาชนะที่ใช้ป้อนยา เช่น กระบอกฉีดยาพลาสติก
2. จับหน้าสุนัขเขย่งขึ้นเล็กน้อย
3. ค่อย ๆ ปล่อยยาใส่บริเวณด้านข้างระหว่างฟันกับริมฝีปาก

3. วิธีให้ยาหยอดตา

1. ทำความสะอาดตาโดยใช้สำลีชุบน้ำสะอาดหรือน้ำเกลือเช็ดขี้ตาออก
2. ค่อย ๆ บังคับสุนัขและให้ตาเปิด วางมือตรงด้านหลังใบหน้าของสุนัข เพื่อให้สุนัขมองเห็น
3. บีบน้ำยาลงไปที่ตา ระวังอย่าให้ภาชนะใส่ยาสัมผัสลูกตาและปล่อยให้น้ำยากระจายทั่วตา

1. จับหัวของสุนัขให้แน่น โบกหูพับไปด้านหลัง และทำความสะอาดหูโดยใช้สำลาล้างหู ห้ามใช้ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์และเบตาดีน เช็ดเด็ดขาด

2. หยอดยาใส่หู

3. นำใบหูของสุนัขไปไว้ตำแหน่งเดิม จากนั้นใช้นิ้ววนดัดที่กกหูเพื่อให้ยากระจายได้ทั่วช่องหู

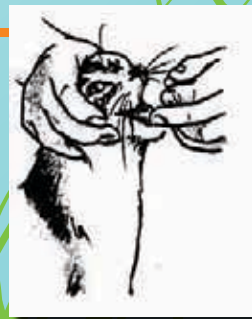
4. วิธีให้ยาหยอดหู

วิธีการป้อนยาเม็ดให้แมว

ข้อควรระวังในการให้ยาแมวคือ การใช้เท้าหน้าข่วน เพราะเล็บแมวคมมาก จึงต้องมีคนช่วยจับขาหน้าไว้ด้วยเมื่อให้ยาแมว การให้ยาหยอดตา และยาหยอดหูใช้วิธีเดียวกับที่ให้กับสุนัข ส่วนการป้อนยาน้ำใช้วิธีคล้ายกับการป้อนยาน้ำให้สุนัข โดยค่อย ๆ ปล่อยหรือฉีดยาใส่เข้าไประหว่างฟันด้านหลังฟันเขี้ยว แทนที่จะค่อย ๆ ปล่อยหรือฉีดยาใส่บริเวณด้านข้างระหว่างฟันกับริมฝีปากดังที่ปฏิบัติกับสุนัข แต่การป้อนยาเม็ดให้แมวจะมีข้อแตกต่างจากการป้อนยาเม็ดในสุนัข เมื่อต้องการป้อนยาเม็ดให้แมวต้องปฏิบัติดังนี้

1. ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ของมือข้างหนึ่งกดปากแมวให้เปิดกว้างมากที่สุดโดยให้มืออยู่เหนือหัวแมว
2. ใช้มืออีกข้างหนึ่งรีบใส่ยาในปากโดยให้เข้าไปลึกมากที่สุด แต่ต้องระวังฟันเขี้ยวของแมวด้วย
3. รีบปิดปากแมว

การเก็บรักษา

เมื่อได้รับยามาจากสัตวแพทย์ต้อง ตรวจสอบว่าได้รับถูกต้องหรือไม่ และต้องเก็บรักษาให้ถูกวิธีด้วย ดังนั้นเมื่อได้รับยาจากสัตวแพทย์ ควรกระทำดังนี้

1. เก็บยาไว้ในสถานที่ที่สะอาด หยิบใช้ง่าย มีอากาศถ่ายเท แต่ไม่ถูกแสงแดดหรือความร้อนมาก และไม่อยู่บริเวณที่สัตว์เลี้ยงสามารถจะเลียเล่นหรือกินได้เอง
2. เก็บยาในตู้เย็นในกรณีที่สัตวแพทย์แนะนำให้เก็บในตู้เย็น
3. ไม่เก็บยาต่างชนิดไว้ในช่องเดียวกันหรือภาชนะบรรจุเดียวกัน
4. มีชื่อยาหรือสรรพคุณของยาปิดอยู่
5. ก่อนใช้ยาต้องสังเกตว่ายาตกตะกอนหรือเปลี่ยนสีหรือไม่
6. ตรวจสอบวันหมดอายุของยาหรือวันที่รับยาซึ่งเขียนไว้ที่ซองยา
7. ปิดฝาขวดหรือปิดถุงยาให้สนิทหลังจากใช้ยา

หลักการให้ยาให้ได้ผล

การที่จะให้ยากับสัตว์เลี้ยงให้มีประสิทธิภาพ ดีจนสัตว์มีอาการดีขึ้นหรือหายจากอาการป่วย ต้องปฏิบัติตามดังนี้

1. ให้ยาได้เต็มขนาดตามที่กำหนดไว้
2. ให้ยาด้วยวิธีการให้ และเวลาที่ให้ยาซ้ำตามที่แนะนำโดยสัตวแพทย์
3. ระยะเวลายาวนานในการให้ยาต้องเหมาะสมกับชนิดของโรค นั่นคือต้องให้ยาจนหมดตามที่สัตวแพทย์สั่ง และต้องมาตรวจซ้ำตามกำหนดนัดหมาย
4. แต่ถ้าสังเกตว่าไม่มีการตอบสนองที่ดีต่อการให้ยาต้องรีบปรึกษาสัตวแพทย์ โดยไม่ต้องรอให้ยาจนหมด เพื่อที่จะได้ตรวจวินิจฉัยหรือเปลี่ยนไปใช้ยาชนิดใหม่ต่อไป
5. ถ้ามีข้อสงสัยเกี่ยวกับการใช้ยาต้องสอบถามสัตวแพทย์
6. ถ้าเกิดปฏิกิริยาไม่พึงประสงค์กับสัตว์ป่วยจากการใช้ยา เช่น อาเจียน น้ำลายไหล หายใจขัด ตัวสั่นและผิวหนังเป็นผื่นแดง ต้องรีบปรึกษาสัตวแพทย์ผู้สั่งจ่ายยาทันที

ความล้มเหลวจากการใช้ยา

การที่ยาไม่ให้ผลที่ดีในการรักษา อาจจะเป็นเนื่องจาก

1. รักษาด้วยยาซ้ำเกินไปจนช่วยชีวิตสัตว์ป่วยไม่ทัน
2. การวินิจฉัยไม่ถูกต้อง จึงใช้ยาไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของนายสัตวแพทย์
3. ใช้ยาไม่เหมาะสม เช่น ให้ยานานเกินไป และระยะเวลาที่ให้นายสั้นเกินไป
4. ให้ยาที่เสื่อมคุณภาพ เช่น ตกตะกอน สีผิดปกติ และหมดอายุเป็นต้น
5. เชื้อแบคทีเรียเกิดการดื้อยา